

ÄVEN FADERN...

Förord

Det är enbart genom Kristus, uppväckt av Fadern i Anden – den Kristus som uppstår i historiens kyrkliga eukaristi och som till sist uppstår i det kommande riket – som vi kan lära känna och i tro och tacksamhet igenkänna ”Gud som han är i själv”, den ende Fadern av den ende Sonen, i den enda Anden. Gud ”som han är”, är inget annat än den oskapade Guds ”trinitariska” existens, det sätt på vilket han existerar, med utgångspunkt i Fadern. Ett trefaldigt och inte tvåfaldigt förhållande mellan de särskilda personerna som är fullheten av deras oskapade, utsägliga och oförgängliga gemenskap eller liv. Kort sagt är det ett personligt-trinitariskt ”vara”, identiskt med Treenighetens personers oskapade gemenskapsliv. I den gudomliga uppenbarelsens ordning representerar sålunda inte hypostaserna de personliga olikheterna, utan den gemensamma naturen. Fadern uppenbarar sin natur genom Sonen och Sonens gudomlighet uppenbaras i den Helige Ande. Det är därför som man i denna aspekt av gudomens uppenbarelse kan upprätta personernas ordning, ”taxis”. Denna ordning bör nog taget inte tillskrivas den trinitariska existensen i sig. Faderns ”monarki” och ”kausalitet” ger honom inget företräda framför de andra två hypostaserna, för han är en person endast i den mån Sonen och den Helige Ande också är det. I och med att den ”trinitariska” ontologin, som grundar sig på föreställningen om Faderns ”monarki” (aitios), är uppbyggd omkring Kristus är det omöjligt inte bara att sätta det (oskapade) väsendet-bortom-väsendet före de tre personerna, utan också att sätta de tre bredvid varandra i parallell samexistens. Förhållandet mellan de tre personerna utifrån Fadern är ”trinitariskt” (trefaldigt och inte tvåfaldigt) och samtidigt i gemenskapen är ”personlig”. Men låt oss först ta upp de grundläggande drag som hör till den heliga Treenighetens själva vara.

EN GUD SOM ÄR TREENIGHET

Var och en av de tre personerna är helt och hållet och till fullo Gud. Ingen är mer eller mindre ”Gud” än de andra. Var och en av de tre personerna äger gudomligheten i sin totalitet, inte en tredjedel av den. Men var och en av de tre personerna lever och är denna gudomlighet på ett särskilt och personligt vis. S:t Gregorios av Nyssa underströk denna enhet i olikheten:

”Allt vad Fadern är ser vi uppenbart i Sonen och allt vad som tillhör Sonen tillhör också Fadern; ty Sonen är helt och hållet i Fadern och i honom bor Fadern till fullo. Sonen, som alltid är i Fadern, kan aldrig skiljas från honom och Anden kan aldrig säras från Sonen som fullkomnar allting genom Anden. Den som tar emot Fadern tar samtidigt emot Sonen och Anden. Det är omöjligt att föreställa sig separation eller splittring mellan dem. Man kan inte tänka på Sonen utan att tänka på Fadern och inte heller separera Anden från Sonen. Mellan de tre finns en delaktighet och en särskilnad som är bortom ord och förståelse. Särskillnaden mellan personerna hindrar inte deras natur från att vara en, och deras väsens delade enhet leder inte heller till en sammanblandning av personernas bestämda särdrag. Låt oss inte bli förvånade över att vi har talat om Treenigheten som på en gång enad och särskild. För att ta hjälp av en ordlek står vi inför en egendomlig och paradoxal ’olikhet i enheten’ och ’enhet i mångfalden’.”

”En ordlek”... S:t Gregorios kommer ofta tillbaka till treenighetslärans paradoxala aspekt som enligt honom är ”bortom ord och förståelse”. Gud uppenbarar den för oss. Vårt eget förnuft är ur stånd att föreställa sig den. Vi kan anspela på den. Vi kan inte till fullo förklara den. Vårt förnuft är en Guds gåva, låt oss lära oss att använda det så mycket som möjligt alltmedan vi medger dess begränsning. Treenigheten är inte en filosofisk teori. Treenigheten är den levande Gud som vi dyrkar. När vi närmar oss

Treenigheten kommer vi alltså till en punkt där dialektik och analys måste ge rum för stilla bön. ”Må allt dödligt tystna och stå i fruktan och bävan...” (S:t Jakobs liturgi). Treenighetens första person, Gud Fadern, är Treenighetens ”källa”. Han är dess ursprung och de två andra personernas ursprungsprincip. Han är den som förenar de tre. Det finns en enda Gud därför att det finns en enda Fader. ”Enheten är Fadern, och personernas ordning utgår från och återvänder till honom” (S:t Gregorios teologen). De två andra personerna är tydligt definierade i förhållande till Fadern. Sonen är ”född” av Fadern, Anden ”utgår” från Fadern. I den latinska, västerländska kristenheten anser man vanligen att Anden utgår från Fadern och Sonen och man har lagt till ordet *Filioque* (”och Sonen”) i trosbekännelsens latinska text. Den ortodoxa kyrkan betraktar *filioque* som ett otillåtet tillägg som har skrivits in i trosbekännelsen utan den österländska kristenhetens medgivande och anser att läran om det ”tvåfaldiga utgåendet”, så som den vanligen framställs, teologiskt sett är oklar och andligt sett farlig. Enligt de grekiska fäderna från 300-talet som den ortodoxa kyrkan fortsätter att hänvisa till, är Fadern den enda källan, den gudomliga enhetens enda grund. Om man gör Sonen till källa liksom Fadern eller tillsammans med fadern riskerar man att blanda ihop de särdrag som utmärker var och en av de tre personerna. Den andra personen i Treenigheten är Guds Son, hans ”Ord”, hans Logos. Att tala om Gud som Fader och Son är att tala om den ömsesidiga kärlek vi nyss nämnde. Det är också en påminnelse om att Gud själv i all evighet, i lydnad och kärlek, såsom Son återskänker den existens som Fadern i sitt faderliga självutgivande i all evighet alstrar inom sig till Gud Fadern. Det är genom och i Sonen som Fadern uppenbaras för oss: ”Jag är vägen, sanningen och livet. Ingen kommer till Fadern utom genom mig” (Joh 14:6). Det är han som kom till jorden. Han blev människa genom jungfru Maria i Betlehem. Såsom Guds Ord eller Logos verkar han redan innan sin inkarnation. Han är all ordnings ursprung och alltings fullkommande. Han samlar allt i Gud och gör universum till ett ”kosmos”, ett harmoniskt och sammanhängande helt. Det skapande Logos har

lagt i allt skapat sin egen logos, en inre princip som gör att det kan vara sig själv och som vänder det till Gud och låter det dras till honom. Vi som är skapare på den mänskliga nivån har som uppgift att urskilja denna logos inom alla ting och lyfta fram det. Låt oss inte försöka dominera, utan snarare samarbeta. Den tredje personen är den Helige Ande, Guds ”fläkt”, hans ”anda”. Även om vi måste medge att en rakt igenom tydlig klassifikation inte är möjlig kan vi säga att Guds Ande är i oss, att Guds Son är med oss och att Gud Fadern är över oss eller bortom oss. Liksom Sonen visar oss Fadern visar oss Anden Sonen och gör honom närvarande. Det är dock en ömsesidig relation. Anden gör Sonen närvarande för oss, men det är Sonen som sänder oss Anden (lägg märke till skillnaden mellan Andens eviga ”utgående” och hans ”försändelse i tiden”. Anden sänds ut i världen, i tiden, av Sonen, men när det gäller hans ursprung i Treenighetens eviga liv utgår han enbart från Fadern). För att beskriva var och en av de tre personerna skriver Synesios av Cyrene:

”Var hälsad, Sonens källa! Var hälsad, Faderns avbild! Var hälsad, Sonens boning! Var hälsad, Faderns sigill! Var hälsad, Sonens kraft! Var hälsad, Faderns skönhet! Var hälsad, rena Ande!”

Genom vårt möte med Gud i bönen vet vi att Anden är annorlunda än Sonen, även om orden inte tillåter oss att klargöra denna skillnad. Vi kan försöka illustrera treenighetsläran genom att studera treenighetsgestalterna i frälsningshistorien och i vårt personliga böneliv. Som vi har sett verkar de tre personerna alltid tillsammans. De har en vilja och en kraft. S:t Irenaeus betraktade Sonen och Anden som Gud Faders ”händer” som deltar i allt skapande och helgande verk. Den Heliga Skrift och liturgin ger oss många exempel på det.

1. Skapelsen

”Himlen är skapad genom Herrens ord, alla dess härskaror genom hans muns ande” (Ps 33:6). Gud Fader skapar genom sitt ”Ord”, det vill säga Logos (den andra personen). Han skapar också genom ”sin muns ande”, det vill säga Anden (den tredje personen). Fadern ger form åt universum med sina ”händer”. Det sägs om Logos att ”genom honom har allt blivit till” (Joh 1:3) (jämför med trosbekännelsen: ”genom vilken allting är skapat”). Om Anden sägs det att ”Guds Ande svävade över vattnet” vid skapelsen (1 Mos 1:3). Hela skapelsen bär alltså Treenighetens sigill.

2. Inkarnationen

Vid bebådelsen låter Fadern den Helige Ande sänka sig över den saliga jungfru Maria som blir havande med Guds evige Son (Luk 1:35). Det gudomliga människoblivandet är ett treenighetsverk. Anden sänds av Fadern för att göra Sonen närvarande i jungfru Maria. Människoblivandet är förvisso följden av Treenighetens verk, men också av Marias fria val. Väntade inte Gud på hennes medgivande när hon sade: ”Jag är Herrens tjänarinna, må det ske med mig som du har sagt” (Luk 1:38)? Utan detta medgivande skulle Maria inte ha blivit Guds moder. Den gudomliga nåden omintetgör inte människans frihet, utan bekräftar den.

3. Kristi dop

I den ortodoxa traditionen betraktar man Kristi dop som en uppenbarelse av Treenigheten. Faderns röst som hörs ”från himlen” vittnar om Sonen: ”Denne är min son, den älskade. I honom har jag min glädje.” Samtidigt kommer den Helige Ande över Sonen i form av en duva från Fadern (Matt 3:16-17). detta är sången som sjungs i den ortodoxa kyrkan på Trettondagen (6 januari), Kristi dops fest:

”Ditt dop i Jordan, Herre, uppenbarar den härlighet som tillkommer Treenigheten. Faderns röst har vittnat om dig och kallat dig den älskade sonen; som en duva har Anden bekräftat den orubbliga sanningen i detta ord.”

4. Kristi Förklaring

Ytterligare en händelse som rör hela Treenigheten. Man finner här samma relation mellan de tre personerna som vid Kristi dop. Fadern vittnar från himlen: ”Denne är min son, den älskade. I honom har jag min glädje. Lyssna på honom” (Matt 17:5). Liksom vid dopet sänker sig Anden över Sonen, men denna gång i form av ett lysande moln (Luk 9:34). Som vi säger i en av sångerna till denna fest (som firas 6 augusti):

”På Tabors berg idag har vi i uppenbarelsen av ditt ljus, Herre, du som är evigt ljus för Fadern utan begynnelse, sett Fadern som ljus, och som ljus också Anden som upplyser allt skapat.”

5. Den eukaristiska epiklesen

Samma tydliga treenighetsmönster som vi finner i bebådelsen, dopet och förklaringen visar sig på nytt i epiklesen, eller åkallan av den Helige Ande, som utgör eukaristins höjdpunkt. Celebranten vänder sig till Fadern och säger, enligt S:t Johannes Chrysostomos liturgi:

”Vi vänder oss till dig i tillbörlig och oblodig tillbedjan. Vi kallar på dig, vi ber till dig och vi bönfäller dig: sänd din Helige Ande över oss och över de gåvor som ligger inför oss och gör att detta bröd Kristi dyrbara kropp, av det som kalken rymmer Kristi dyrbara blod. Förvandla dem genom din Helige Ande.”

Som vid bebådelsen, för att låta Kristi inkarnation fortsätta i nattvarden, låter Fadern den Helige Ande sänka sig ned, så att Sonens närvaro i de helgade gåvorna blir verklig. Här liksom alltid verkar Treenighetens tre personer tillsammans. När man så talar om Kristus och nu om Anden glömmer man

emellertid att tala om Fadern. Det är förvisso lättare att tala om vårt förhållande till Kristus. Kristus möter man. Anden är den inre Guden, den dolda gästen, den som utgör själva kraften i mötet. I kyrkan, som är den uppståndnes sakrament, sker en ständig pingst som är mer eller mindre dold för oss, beroende på hur öppna eller tillslutna vi är. Låt oss emellertid inte glömma att fornkyrkan nästan aldrig talade om Gud i allmänhet. Man talade om Fadern och höll detta namn för högre än Guds. Det gudomliga väsendets hav, fridens och ljusets och glädjens hav, kommer från Fadern som vi tillsammans med Jesus, i den Helige Ande, kan kalla *abba*, ett ord som uttrycker barnlig tillgivenhet. Man brukar säga att den strängt taget oföreställbara antinomi som utgör den kristna uppenbarelsens mittpunkt ligger i härligheten och korset, i Gud bortom Gud och smärtornas man. Men denna "apostoliska antinomi" finns i Faderns namn, i det oändligt djupa ursprunget och *abba*... Att Fadern är Treenighetens "ursprung" innebär ju inte någon överhöghet från hans sida och ingen underkastelse från Sonens. På samma sätt som Kristus, enligt Filipperbrevet, "utblottade sig" – ekensen – på korset kan man säga att Fadern i all evighet "utblottar sig" för att Sonen, över vilken han låter Anden vila, skall finnas. Anden är Sonens eviga "smörjelse" och Jesu messianska "smörjelse". Det är genom Anden som Fadern uppväcker den människoblivne och mördade Sonen och det är i Anden som han förhärmligar honom. Det är mysteriet med ett faderskap som i det fördolda är korsfäst och som "utan mått" skänker Anden till Kristus och därmed till alla människor som har blivit hans "medarvingar". För den patristiska teologin är Jesu offer inte alls något som krävs för att tillfredsställa den gudomliga rättvisan, stilla Guds vrede och vända Gud till mänskligheten.

"Blodet som utgöts för oss", skriver Gregorios av Nazianzos, "Guds dyrbara och härliga blod ... Varför spilldes det och för vad offrades det? Om det gavs till Fadern frågar man sig varför ... Varför skulle den ende Sonens blod behaga Fadern, som inte ville ta emot Isak när Abraham skulle offra honom ... Står det inte klart att Fadern tar emot detta offer inte för att han kräver det

eller behöver det, utan för att förverkliga sin plan: att människan skulle få liv ...”

Jesu offer är ett livgivande offer. Han offrar mänskligheten till sin Fader för att denne skall göra den levande i den Helige Ande. På så vis kommer människorna i Kristus också att bli ”kristusar”, Andens ”smorda”. Och Kristi lidande, säger Origenes, kan inte skiljas från en mystisk ”kärlekspassion” hos Fadern. ”Fadern är inte lidelselös heller ... Han förbarmar sig, han upplever något av en kärlekspassion, han känner medlidande på ett sätt som man tycker att hans upphöjda majestät inte borde tillåta honom.”

DEN ANDLIGE FADERN, DEN HIMMELSKE FADERNS IKON

Detta synsätt är förknippat med erfarenheten av den andlige fadern, främst men inte enbart i klostervärlden. Den andlige fadern är först av allt ”andlig”, en som är full av Anden som vilar över Kristi kyrkliga kropp. Man kan inte förstå det andliga faderskapet om man inte försätter det i den Andens dynamik som uppenbarar mysteriet av vad som kunde kallas ”patrifiliation”. Den andlige fadern anknyter till den ”himmelske Faderns” plan, som är att föra tillbaka den försonade människan till ”kärlekens boning”, som är Anden. Han blir liksom en ikon, ikonerna av det offrande och befriande faderskap som skänker Anden. Enligt ett gammalt ord är den andlige fadern inte en lagstiftare, utan en förebild. Om man vänder sig till honom i fullt förtroende så är det för att nå sin egen befrielse. Det är det kristna svaret på herreslavdialektiken, på fadermordet som är det centrala i den moderna antiteismen och på den tvetydiga nostalgi efter faderskapet som nu ger sig tillkänna i Västerlandets mentalitet, som för att fylla tomrummet. Abba Poemen, en ökenfader från 300-talet, sade: ”Var en förebild för dina bröder, inte en lagstiftare.” Det första man väntar sig av en andlig fader är förvisso att han ger råd och vägleder, ungefär som en guide i bergspasset. Det förutsätter att

han har erfarenhet av livet i Gud, att han vet vilka vägar som leder till höjden och vilka hinder, återvändsgränder och fällor som måste undvikas. I detta perspektiv finns det olika former av andligt faderskap. Det kan vara allt ifrån befallningar utan förklaring ("du måste göra det här") till förslag som kallar på det andliga barnets frihet och ansvar. Dessa olika former bör inte sättas i opposition till varandra. Det kan hända att vissa personer vid vissa tillfällen har behov av tydligare ledning än andra personer eller vid andra tillfällen i livet. Som sagt, den andlige fadern skall vara en kanal för den Helige Ande. Hans råd skall inte komma från en intellektuell reflektion, från hans eget logiska eller etiska resonemang, som när man till exempel väger för och emot, utan från den inspiration som Gud ger honom i det inre genom bönen. Ett stort ryskt helgon från artonhundratalet, Serafim av Sarov, förstod detta mycket väl... Han kunde avbryta ett samtal med en välsignelse och säga: "Du får gå nu, det räcker. Om jag fortsätter nu är det jag som talar och inte längre den Helige Ande i mig." Det yttre och inre tjänande som utgör denna särskilda uppgift, det andliga faderskapet, kännetecknas alltså av att i praktiken, i det treeniga ljus som uppenbarar det för oss, ersätts herreslavrelationen med Fader-Son-mysteriet i Kristus. Det kan inte vara annat än en hyllning till det enda gudomliga faderskapet och de former det tar genom människornas deltagande. Den "andlige fadern" är sålunda aldrig en mästare som undervisar, utan en som föder till den himmelske Faderns avbild. Denna det andliga faderskapets tradition går tillbaka till "ökenfäderna" och har därför inget med den prästerliga tjänsten att göra. Det förefaller mig nödvändigt och viktigt att påminna om det följande. Vi har två traditioner för termen "fader" i bemärkelsen personlig relation. Den ena går tillbaka till S:t Ignatius av Antiokia (Magn. 3/1) och utgör det "regelmässiga faderskapet". Man kallar varje biskop eller präst "fader" för hans ämbetes skull, eftersom han döper och genom sakramenten upprättar det gudomliga sonskapet, samt därför att han har den pastorala karisma som hör till prästskapet. Den andra traditionen går tillbaka till "ökenfäderna". I den är man "fader" av gudomligt

val, genom den Helige Andes gåva, och man blir en ”teodidakt”, en som lär sig direkt från Gud. Låt oss inte glömma att S:t Antonios var en enkel lekman. Bland faderns gåvor är kärleken den största, och dess säkraste tecken är det synliga eller osynliga martyrium som gör av all askes ett ”brodersakrament”. Här är ett exempel. S:t Paissios den store bad för sin lärjunge som hade förnekat Kristus. Herren visade sig då för honom och sade: ”Paissios, vem är det du ber för? Vet du inte att han har förnekat mig?” Men den helige mannen upphörde inte att känna medlidande och fortsatte att be. Herren sade då till honom: ”Paissios, genom din kärlek har du förenat dig med mig.” Det andliga faderskapet innebär också profetians gåva, alltså förståelsen av Guds plan i bestämda fall. Starjetsen kan läsa i själen, han vet i förväg vad som står i ett brev utan att öppna det, och han kan framför allt öppna människors hjärtan. Det är alltid farligt att tala med vem som helst om det som finns i hjärtat. Det andliga faderskapet har därför ingen given form, som sanningen. Abba Poemen säger. ”En fader försätter själen i direktkontakt med Gud och ger råd. Han befäller aldrig. För alla är han en förebild, aldrig en lagstiftare.” Det är inte i reglerna utan i Gud som man går framåt här. Det är därför som en *geronta* aldrig är en ”andlig ledare”. Han formar inte sitt andliga barn. Han föder tvärtom ett Guds barn, en fri och vuxen människa. Det är det väsentliga med det andliga faderskapet. Dess enda mening ligger i att leda från slaveriet till Guds barns frihet. Han säger till den som frågar: ”Gör vad du ser att jag gör, för jag är inte någon som står över dig för att ge dig befallningar.” Så sätter de sig tillsammans i sanningens skola. Lärjungen får gåvan att vara andlöst uppmärksam, fadern får gåvan att vara den Helige Andes verktyg. All lydnad är lydnad till den himmelske Faderns vilja och deltagande i Kristi verk, han som var lydig. Det andliga sonskapets sista ord ligger i själva verket bortom lydnaden. Novisen måste lyda och underkasta sig den som underakstar sig Kristus för att bli som Kristus, som själv var lydig, enligt Theodoros Studitos (Ep. 43).

KYRKAN OCH "FADERNS GODA VILJA"

Man kan inte behandla kyrkoläran utan att hänföra till teologins övriga aspekter. Kyrkan är något som har sitt ursprung i den heliga Treenigheten, i Gud själv. Den kommer från Faderns vilja, som tillhör också de två andra personerna i Treenigheten, och kommer till stånd i Guds gudomliga ekonomi, även den grundad på den heliga Treenighetens tre personer. Följaktligen kan man inte behandla ecklesiologin (det vill säga kyrkan) utan att hänföra till den treenige Guden. När man talar om ekonomin är det i allmänhet så att allt har sitt ursprung i Fadern och allt vänder tillbaka för att avslutas i Fadern. I den heliga Treenigheten är det Fadern som ger upphov till allt och vill allt. Och Fadern har velat kyrkan. Vad innebär det? Fadern har velat förena det skapade med det oskapade, världen med sig själv. Han har velat denna förening i sin enfödde Son. Initiativet till kyrkan är alltså Faderns. Sonen och Anden bidrar förvisso till det, men även om vi kan minnas det får vi inte glömma den subtila skillnaden med Faderns egen gärning. Sonens särskilda bidrag är detta: för det första att han fritt accepterar Faderns vilja och för det andra att han blir mittpunkten, det centrum utifrån vilket enheten mellan det skapade och det oskapade kan ske. Skapelsens frälsning beror i sista hand på Faderns hjälp, men i Sonen. Den Helige Ande har sitt särskilda bidrag. Det är att göra skapelsens införlivande i Sonen möjligt genom sin närvaro, som tillåter skapelsen att öppna sig för detta införlivande i Sonen. Skapelsen kan ju inte av sig själv träda in i gemenskap med Gud, inte bara på grund av fallet som är motsatt Gud och hindrar införlivandet i Kristus, utan också på grund av sin naturliga begränsning. Den Helige Ande samarbetar med Sonen för att skapelsens införlivande skall bli möjligt och för att det skapade skall införlivas i Sonen och inte i den Helige Ande. Den Helige Ande är följaktligen inte den "i vilken" skapelsen förenas, och det är inte Fadern heller för den delen. Det är enbart Sonen. Sonen handlar naturligtvis inte utan Faderns och den Helige Andes närvaro, men vi kan inte tillåta oss att blanda ihop de olika personernas bestämda uppgifter. Kyrkan finner sin plats i denna

trinitariska plan där Fadern är den som vill, Sonen den som uppoffrar sin person för att skapelsen må införlivas i den och upprätta en relation till Gud Fader, och den Helige Ande den som befriar skapelsen från det skapades begränsning. Allt detta blir möjligt i kyrkan, men med Sonen som mittpunkt. Det är därför som kyrkan kallas Kristi kropp. Den kallas aldrig Faderns eller den Helige Andes kropp. Det är Faderns goda vilja, som alltifrån skapelsens begynnelse har förblivit det yttersta målet. Därför skulle kyrkan såsom införlivande i Sonen i vilket fall ha kommit till. Skapelsens mål är kyrkan. För att detta införlivande av skapelsen i Sonen och kyrkan skulle bli verklighet krävdes emellertid människans fria samtycke. Såsom den enda fria varelsen i skapelsen är ju människan den som på det naturliga planet kan göra det möjligt för det skapade att vända sig till Gud. Människan, som i sig själva sammanfattar skapelsen, har emellertid föredragit att vända sig till sig själv och inte i sista hand till Gud. Hon har med andra ord gjort sig själv till en gud. Av det skälet måste Gud hitta ett annat sätt att rädda världen och förena den med sig själv. Det blev Sonens inkarnation i den fallna världen. Detta innebär att Sonen liksom människan i allmänhet och allt skapat hädanefter måste gå genom döden för att nå föreningen, och därför måste korset finnas. Kyrkan uppträder alltså i en ny form, annorlunda än den som Fadern avsåg och önskade. Kyrkan måste träda in under korset. Här får den korsets alla särdrag utan att för den skull ha för mål eller avsikt att förbli i detta tillstånd. Den har som uppgift att förvandla dessa korsets särdrag till den eskatologiska tillvarons särdrag. Det är här som det börjar bli besvärligt för experterna i ecklesiologi. När kyrkan går genom korset får den nämligen korsets stigmata, som är de sår som det onda och historien ger Kristi kropp. Till följd av detta är det många som inte ser längre än så och menar att det är detta som är kyrkans identitet. En kropp, skapelsen införlivad i Kristus, men sårad av det onda, precis som på korset. Av det skälet ägnar sig all musik, litteratur och teologi Västerlandet åt dessa problem som är en följd av det onda i världen och försöker inte nå bortom dem. De kännetecknande dragen i den

ecklesiologin blir alltså att man ser kyrkan genom historiens prisma, som en lidande kropp som uppoffrar sig själv och tjänar världen. Det är en mycket attraktiv ecklesiologi som väcker mänskliga känslor till liv, men det är också en ecklesiologi som alltför hög grad stänger in kyrkan i världen. En betydande plats ges åt kyrkans verksamhet i världen. Vad tänker kyrkan göra inför det ondas hot, inför världens problem, inför människans lidande? Hur skall den befria människan och tjäna henne och minska hennes lidande? Det räcker med att se på kyrkorna i Västerlandet, hur de på ett eller annat sätt huvudsakligen ägnar sig åt dessa frågor. Det gör att kyrkan främst framstår som en moralisk instans. Då tenderar man att betrakta kyrkans identitet och väsen utifrån dess verksamhet i världen. Sedd i detta perspektiv är Sonen förstådd som den korsfäste Sonen. Det är därför som sakramenten och i synnerhet ecklesiologin inte är annat än en fortsättning, en upprepning av Golgata, dess ständiga närvaro. Korset står i mitten av eukaristin, som är fallet idag också i många ortodoxa kyrkor (så var det inte förr). Detta är vad som sker i Västerlandet. I Österlandet kan man inte lika lätt stanna enbart vid korset, därför att eukaristin är framställd på så vis att den leder oss bortom korset. Den stannar inte på Golgata, utan för oss in i Guds rike. Den ställer oss inför de heligas samfund, strålglansen, ljuset och skönheten i de yttersta tingerna och detta gör den med hjälp av ikonerna, den liturgiska utsmyckningen, orden och psalmsången – med andra ord, genom att använda allt det som hör till den ortodoxa traditionen i den gudomliga eukaristin. Allt leder bortom Golgata. Det är därför som vår ecklesiologi återvänder till Faderns första vilja, som fastställer föreningen mellan det skapade och det oskapade som skapelsens och ekonomins mål. Om nu kyrkans yttersta mål, och därmed också dess yttersta identitet, består i att ge försmak av och förverkliga Guds rike, då upphör den askes som är deltagande i lidandet och korset att vara kyrkans högsta mål. Vad som utgör kyrkans väsen är uppståndelsens ljus som når bortom korset. Det är följaktligen inte möjligt att nå uppståndelsen utan att gå genom korset. Det är något vi alla upprepar. Men många glömmer det ändå

och vi har tendens att tala om kyrkan utan att nämna upplevelsen av uppståndelsen, hur man når bortom korset, och upplevelsen av den nya skapelsen som överflödar av ljus. Kyrkan är just det som skall ge uttryck åt hela universums förvandling, förvandlingen av den materiella världen likaväl som av människans gemenskap och samhälle. Där det finns gemenskap finns kyrkan. På så vis kan vi dra slutsatsen att Faderns vilja är att hela världen, också den materiella världen, blir kyrka i Sonen, som Kristi kropp – inte bara människorna och definitivt inte bara vissa människor – samt att detta införlivande av världen i Sonen passerar genom korset men inte stannar vid det. Den går genom askesen, denna djupa upplevelse av det onda som drabbar asketen och som han tillägnar sig, liksom S:t Antonios, genom sin kamp med djävulen (en verklig asket är sådan och inte någon drömmande munk...). Det är en asket som deltar i korset och följer Faderns vilja, som går genom den trånga porten för att nå de yttersta tingens rike. Kyrkan når också fram dit och stannar inte vid korset eller vid den trånga porten. Den finner sin fullhet och sitt förverkligande i Gudsriket. Den sunda ortodoxa kyrkoläran är den som driver munken och lekmannen att i förväg smaka på Guds rike mitt i sin kamp mot det onda, att uppleva ljuset genom den gudomliga eukaristin. Genom detta blir en skara människor i gemenskap till en ikon av den kommande världen, av den kommande gemenskapens värld eller av den som hör till den framtida materiella skapelsen, där det inte längre finns någon förruttnelse. Detta har ett inflytande på vårt sätt att betrakta det andliga livet, kyrkans organisation, sakramenten och vilken annan aspekt som helst av kyrkoläran.

AVSLUTNING

Om Guds sätt att verka i ekonomin är trinitariskt är Gud Fader närvarande i historien genom att hans två händer, Sonen och Anden – för att använda S:t Irenaeos av Lyons vackra bild – ständigt i verket i skapelsen, liksom när det gäller vår frälsning och vårt fullkomnande. Fadern själv verkar, med andra

ord gör sig närvarande i ekonomin i sig själv (det vill säga i sin monarkis mysterium) och sådan som han är, alltså med Sonen och den Helige Ande. I Andens gåva, ”den kyrkliga eukaristin”, får vi därför verkligen, paradoxalt nog, en försmak av Guds ekonomis ”gemenskapsförsamling” i sin helhet, såsom den erbjuds oss i Kristus (som den ständigt beror på). Utifrån detta kan man säga att Kristus ”i sin person i historien” utgör själva uppenbarelsen av ”Guds väsen” sådan som han är (Fader, Son och Ande), och det är med utgångspunkt i Fadern som han är det. Avslutningsvis kan vi dra oss till minnes Maximos bekännarens ord (PG 90, 876 CD): ”Genom sitt människoblivande undervisar oss Guds Ord i ’theologia’, i det som han visar oss av Fadern och den Helige Ande i honom” – det vill säga Faderns godhet och Andens frihet. Det är följaktligen kyrkan som skall fostra människor som stillar och fördjupar tillvaron och sprider till exempel det slags askes som inte tröttar utan levandegör. Människor som kan välsigna livet och få andra att ta emot det som en välsignelse, som därigenom kan ge en mening åt det biologiska faderskapet, som inte längre är så självklart. Människor som har förmågan att dela Faderns ”kärlekspassion” och vars grundläggande attityd, för att citera Zosimos, är ”kärlekens ödmjukhet ... en fruktansvärd kraft, den största.”

Stephanos (metropolit)